



نقش تعاونیهای آموزشی در بنای جامعه مدنی

● علی اصغر مقصودی

مقدمه

در چند سال اخیر، در راستای اصلاحات سیاسی در ایران، شاهد توجه خاص مردم و مسئولان به مقوله مردم‌سالاری، جامعه مدنی و مشارکت هستیم، جدای از تعابیر مختلفی که از این مفاهیم می‌شود. آنچه که از اهمیتی خاص برخوردار است، در کانون توجه قرار گرفتن این مفاهیم در سطوح مختلف حیات اجتماعی است. می‌دانیم که نهادهای مختلف اجتماعی نقشی بسزا در تعمیم دموکراسی، افزایش مشارکت و نیل به جامعه مدنی ایفا می‌کنند و در این ارتباط نیز تعاونیها الگوهای مؤثرند.

تعاونیها بنگاه‌هایی اجتماعی - اقتصادی و نهادهایی دموکراتیک‌اند که متأثر از اصول و ارزش‌های تعاون، از جمله «عضویت آزاد و داوطلبانه و نظارت دموکراتیک اعضا»، از این قابلیت برخوردارند که با آموزش عملی اصول دموکراتیک، به رشد و شکوفایی مردم‌سالاری کمک کنند. این نهادها می‌توانند ایفاگر نقشی ارزشمند و مؤثر در تعمیم و گسترش دموکراسی در بین احاد ملت باشند. قابلیتی که سالهاست نادیده گرفته شده است، چه بسا که اگر به تعاونیها در ایران نه فقط از دیدگاهی اقتصادی، بلکه اجتماعی نگریسته شده بود، اکنون شاهد ثمرات ارزشمند آن بودیم. ترکیب سنی جمعیت ایران حکایت از

جوانی آن دارد. این ویژگی علیرغم اینکه مشکلات و چالش‌هایی را در زمینه تأمین نیازهای مختلف آنها قرار می‌دهد، اما فرصت‌های فراوانی را در بر می‌آورد. به برنامه‌ریزی دقیق می‌توان به بهترین نحو از آن بهره برد.

ترکیب سنی جمعیت در ایران، نشان می‌دهد که بیش از ۴۰ درصد جمعیت در رده سنی زیر ۱۸ سال قرار دارند و از این عده حدود ۲۰ میلیون نفر در مدارس مشغول به تحصیل می‌باشند. لذا توجه به نهادهای مرتبط با جوانان از اهمیتی خاص برخوردار است. بدین ترتیب از مهمترین نهادهایی که در این رابطه می‌توان بدانها اشاره کرد، تعاونیهای آموزشی هستند.

تعاونیهای آموزشی گذشته از کارکردهای اقتصادی، به لحاظ کارکردهای اجتماعی از این قابلیت برخوردارند که شیوه اندیشیدن، عمل‌کردن و در نهایت زندگی کردن به شیوه دموکراتیک را به دانش‌آموزان بیاموزند. همچنین آنها می‌توانند دانش‌آموزان را آموزش دهند که در جامعه‌ای مدنی زندگی کنند. جامعه‌ای که می‌آموزند تا چگونه در ایجاد، بهسازی و حفظ آن مؤثر باشند. از این رو، می‌توان امیدوار بود که با راه‌اندازی گسترده تعاونیهای آموزشی در مدارس و آموزشگاههای کشور و اداره دموکراتیک

آنها، بتوان گامی مهم در آموزش و تعمیم مردم‌سالاری در میان قشر عظیمی از جمعیت که در سن مطلوب یادگیری نیز قرار دارند، برداشت. البته این امر مستلزم توجه خاص به اصول و ارزش‌های تعاون و رعایت دقیق مفاد اساسنامه‌هایی است که با توجه به این اصول و ارزش‌ها تدوین شده‌اند. بدین لحاظ اگر به این مهم بها ندهیم، فرصتی ارزشمند را به سادگی از دست خواهیم داد.

این مقاله از دیدگاهی جامعه‌شناختی و با توجه خاص به کارکردهای اجتماعی تعاونیهای آموزشی، بر آن است تا نقش این نوع تعاونیها را در بنای جامعه مدنی تبیین کند.

در این راستا، برای ارائه چارچوبی مفهومی، ابتدا مروری بر تعاریف جامعه مدنی خواهیم داشت. سپس به تبیین کارکردهای آن، خصوصاً آنهایی که بیشتر با تعمیم دموکراسی و مشارکت ارتباط دارند، خواهیم پرداخت. آنگاه تعاریف، ارزش‌ها، اصول و اهداف تعاونیهای آموزشی مطرح خواهد شد. ارائه تعریف و تبیینی مختصر از فرآیند اجتماعی‌شدن گام بعدی خواهد بود. در نهایت، پس از ارائه چارچوب مفهومی، به تحلیل نقش تعاونیهای آموزشی به عنوان ابزاری مؤثر در بنای جامعه مدنی خواهیم پرداخت.

جامعه مدنی: تعاریف، کارکردها و ویژگیها

واژه جامعه مدنی در فلسفه سیاسی از پیشینه‌های تاریخی برخوردار است و در طول زمان از این واژه تعاریف گوناگونی ارائه شده است. قبل از اینکه این واژه در دهه اخیر مجدداً باب شود، افرادی چون مارکس، هگل و گرامشی از آن سخن به میان آورده‌اند. توضیح گورتون در این زمینه مفید به نظر می‌رسد: واژه لاتین *Civialis Societas* به جوامعی اشاره داشت که با هنجارهایی بالاتر و فراتر از قوانین دولتی مطابقت داشتند. از این رو جامعه مدنی مبین وجود نهادهایی همچون کلیسای قرون وسطی، مافیا و یا اتحادیه‌های صنفی بود. این پندار در استفاده‌های بعدی از این واژه دچار دگر دیسی شد، اما عنصر اقتدار اخلاقی همچنان حفظ شد به این معنا که در جامعه مدنی بنیادهای اخلاقی جامعه وجود دارد. جان لاک اقتدار طبیعت را در برابر جامعه سیاسی یا مدنی قرار می‌دهد. هگل و مارکس نیز به همین سان، اقتدار اخلاقی را بیرون از جامعه می‌دانند و به *"burgerliche Gesellschaft"* به عنوان جامعه‌ای متشکل از بورژواها که در خدمت خودشان هستند و فراتر از الزامات اخلاقی که متولی آنها قانون و دولت‌اند عمل می‌کنند، اشاره دارند. آنتونی گرامشی *Antonio Gramsci* که یک نشوونامه‌گرایست است، با دیدگاهی بدبینانه، جامعه مدنی را سپهر یا جایی می‌داند که دولت تلاش می‌کند شکل نامرئی و نامحسوس قدرت را به واسطه نظام‌های فرهنگی، آموزشی و مذهبی و دیگر نهادها اعمال کند. علیرغم این دیدگاه بدبینانه، نقطه قوت این تعریف استفاده از واژه "سپهر" به عنوان واژه‌ای کلیدی است که این روزها مورد استعمال بسیاری از اندیشمندان این حوزه است.

در پایان قرن بیستم، جامعه مدنی به عنوان مفهومی مطرح شد که جهت تقابل با دولت، قانون، طبیعت و سرمایه‌داری ابداع شد. در طول زمان، عنصر تقابل و اقتدار اخلاقی تعدیل شد، بطوری که امروزه علیرغم اینکه مفهوم تقابل با دولت در جامعه مدنی برجسته است اما

تقابلش با بازار، سرمایه‌داری و طبیعت تا حدودی نادیده گرفته می‌شود.

این روزها، جامعه مدنی از نظر افراد مختلف معانی متفاوتی دارد. از نظر دارندورف *Dahrendorf* به عنوان فردی محافظه‌کار، جامعه مدنی ساخته و پرداخته عوام است. از نظر البرلی *Eberly* مشارکت تنها پیش‌نیاز ایجاد یک جامعه مدنی نیست، بلکه وجود بستری فرهنگی از ارزشها و باورهای مشترک، برای تحقق جامعه مدنی ضروری است.

بنا به باور دیوید سکیدمور *David Skidmore* این واژه به اشکال متفاوت سازمان‌های اجتماعی اشاره دارد که بین فرد و دولت قرار دارد.

جامعه مدنی، در تنوع و تکثر نامحدودی از گروه‌های اجتماعی، از باشگاه‌های ورزشی گرفته تا احزاب سیاسی، تجلی می‌یابد. جامعه مدنی بیان حراست‌های اولیه بشری برای آمیزگاری با دیگران از طریق انجمن‌های داوطلبانه است. گذشته از این تعاریف، آنچه که به منظور ما در این مقاله نزدیکتر است در تعریف جامع و کامل *UNDP* آورده شده است:

جامعه مدنی جامعه‌ای است که در آن حرکت‌های اجتماعی سازماندهی می‌شوند. سازمان‌های جامعه مدنی، که نمایانگر علائق بسیار متفاوت و گاه متقاضی هستند، طوری شکل گرفته‌اند که با بنیان اجتماعی سازمان‌های مرتبط با موضوعات مختلف (به عنوان مثال، محیط‌زیست، تبعیض جنسی و حقوق بشر) و نوع فعالیت آنها متناسب باشند. آنها مشتمل بر کانونهای مذهبی، گروه‌های خویشاوندی، اتحادیه‌های تجاری، تعاونی‌ها سازمان‌های خدماتی، سازمانهای جوانان و همچنین مؤسسات آموزشی و تربیتی هستند. با توجه به نقطه‌نظرات و تعاریف مذکور، بطور کلی می‌توانیم پنج کارکرد عمده را برای جامعه مدنی برشماریم:

- ۱- تفکیک امور خصوصی و عمومی و ایجاد رابطه‌ای منطقی بین آنها
- ۲- تخصیص کردن امور در حوزه‌های مختلف
- ۳- حاکمیت عقلانیت جمعی،

کارکردی و ابزاری

۴- ایجاد تکثر اجتماعی، سیاسی و فرهنگی (جمع‌گرایی دموکراتیک)

۵- ایجاد قانون مداری

۶- ایجاد شفافیت در تمام حوزه‌های زندگی

جامعه مدنی یکی از پیش‌نیازهای تعمیم دموکراسی و ایجاد مشارکت به شمار می‌آید که رابطه متقابلی بین آنها وجود دارد.

براساس کارکردهای فوق، ما باید شاهد وجود این ویژگی‌ها در یک جامعه مدنی ایده‌آل باشیم:

۱- بهبود مهارت و تخصص به عنوان اساس شکل‌گیری نهادهای سازمان‌یافته مستقل

۲- مشارکت عمومی در تصمیم‌گیری

۳- نهادینه کردن امور مدیریتی، نهادها به سازماندهی و تعیین اهداف مرتبط با نیازها، خواسته‌ها و آمال و آرزوها در نظامی پایدار می‌پردازند.

۴- افزایش اعتماد متقابل بین اعضای جامعه

۵- تکثر و تنوع در قدرت‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، و اقتصادی (تکثر دموکراتیک)

۶- شفافیت و حاکمیت قانون در حیات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی

حاصل که تعاریف، کارکردها و ویژگی‌های جامعه مدنی برشمرده شد: به تعاریف، اصول، ارزش‌ها و اهداف

تعاونیهای آموزشی می‌پردازیم:

تعاونیهای آموزشی: تعریف، اصول

ارزش‌ها و اهداف

براساس تعریف اتحادیه بین‌المللی تعاون، تعاونی انجمنی داوطلبانه از افرادی است که برای رفع نیازهای مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در قالب بنگاهی که متعلق به همه آنهاست و به صورت دموکراتیک اداره می‌شود، گرد هم آمده و باهم متحد شده‌اند. تعاونیها برپایه ارزش‌هایی همچون خودیاری، مسؤلیت، دموکراسی، برابری، انصاف و انسجام قرار دارند. براساس سنت بنیانگذاران تعاونی، اعضای تعاونی‌ها به ارزشهای اخلاقی همچون صداقت،

مسئولیت اجتماعی و توجه به دیگران اعتقاد دارند.

اصول تعاون خطوط راهنمایی هستند که از طریق آنها تعاونها ارزشهای تعاون را عملی می‌سازند:

اصل اول - عضویت آزاد و داوطلبانه
اصل دوم - کنترل دموکراتیک اعضا
اصل سوم - مشارکت اقتصادی اعضا
اصل چهارم - خودمختاری و استقلال
اصل پنجم - آموزش و اطلاعات
اصل ششم - تعاون بین تعاونها
اصل هفتم - توجه به جامعه براساس تعریف مذکور، ما می‌توانیم تعاونی آموزشگاهی را انجمنی داوطلبانه از دانش‌آموزان تعریف کنیم که برای رفع بخشی از نیازهای مشترک اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در قالب بنگاهی که متعلق به همه آنهاست و به صورت دموکراتیک اداره می‌شود، گرد هم آمده‌اند.

این نوع تعاونی که بیشتر کارکردهای فرهنگی را مد نظر قرار می‌دهد به منظور دستیابی به این اهداف ایجاد می‌شود:

- ۱- ایجاد روحیه یاری متقابل همفکری و همکاری در ارائه خدمات اجتماعی در میان دانش‌آموزان
 - ۲- ایجاد روحیه مشارکت در امور اجتماعی و اقتصادی در میان دانش‌آموزان.
 - ۳- آموزش تصمیم‌گیری صحیح و به موقع به دانش‌آموزان.
 - ۴- آشنا کردن دانش‌آموزان با قوانین و مقررات و ضرورت پیروی از آنها.
 - ۵- آشنا کردن دانش‌آموزان با اصول دموکراتیک تعاونها و اساسنامه، روش شرکت در انتخابات، نامزد شدن در انتخابات، رأی‌دادن، خرید سهام، وظایف و نقش‌های اعضای هیأت مدیره،
 - ۶- آشنا کردن دانش‌آموزان با روش خرید و فروش و رقابت اقتصادی سالم.
 - ۷- آشنا سازی دانش‌آموزان با سلسله مراتب سازمانی.
 - ۸- آشناسازی دانش‌آموزان با برنامه‌ریزی و سیاستگذاری.
- علاوه بر این موارد یکی از اهداف عمده اقتصادی تعاونهای آموزشگاهی عرضه مواد غذایی و لوازم التحریر به قیمت مناسب به دانش‌آموزان است.

در راستای موضوع مورد نظر این مقاله، پس از ارائه تعریفی از تعاونی آموزشگاهی و برشمردن اصول، ارزشها و اهداف آن به ارائه تعاریفی از اجتماعی‌شدن و شرح مکانیزم‌ها در دوره‌های این فرایند می‌پردازیم.

اجتماعی شدن: تعاریف، مکانیزم‌ها و دوره‌ها

آلن بیرو Allen Biro در فرهنگ علوم اجتماعی، اجتماعی شدن را اینگونه تعریف می‌کند:

"فرآیندی که برپایه آن مجموعه حیات و فعالیت‌های انسانی در شبکه وابستگی‌های متقابل اجتماعی جای می‌یابند

از نظر او اجتماعی شدن فرآیندی است روانی - اجتماعی، که بر پایه آن شخصیت پایه تحت تأثیر محیط، خصوصاً نهادهای تربیتی، خانوادگی و دینی شکل می‌یابد، گی‌روشه، جامعه‌شناس فرانسوی آن را فرآیندی می‌داند که به برکت آن شخص در طول حیات خویش تمامی عناصر اجتماعی - فرهنگی محیط خود را فراگرفته، درونی می‌کند و تحت تأثیر تجارب و عوامل اجتماعی معنادار با ساخت شخصیت خودیگانه می‌سازد. تا خود را با محیط اجتماعی که باید در آن زیست نماید، تطبیق دهد هنری مندراس H. Mendras و ژرژ گورویچ G. Gurvitch آن را مکانیزم اخذ هنجارها، ارزشها و اعتقادات اجتماعی می‌دانند بروس کوئن Bruce Koen در کتاب مبانی جامعه‌شناسی، تعریفی مختصر و جامع از آن ارائه می‌دهد: "اجتماعی شدن فرآیندی است که به انسان راه‌های زندگی کردن در جامعه را می‌آموزد، شخصیت می‌دهد و ظرفیت‌های او را در جهت انجام وظایف فردی و به عنوان عضو جامعه توسعه می‌بخشد. اجتماعی شدن حاصل دو مکانیزم اجتماعی - ذهنی است. این مکانیزم‌ها عبارتند از یادگیری و درونی کردن در اولین مکانیزم، عکس‌العمل‌ها، عادات، ارزشها و رفتارها از طریق چهار عمل: تکرار، تقلید، تشویق و تنبیه، آزمون و خطا (البته این کنش‌ها در مراحل شرطی شدن، رهیابی و تثبیت)

در ارگانسیم انسانی و روان شخص جای می‌گیرند. از نظر جرج هربرت مید، "نقش‌گیری" (taking role) یکی از مهمترین عوامل در اجتماعی شدن است. به لحاظ دوره‌های زمانی مراحل زیادی در فرآیند اجتماعی شدن وجود دارد از جمله: ۱- شیرخوارگی تا کودکی ۲- نوجوانی تا بلوغ ۳- بلوغ تا جوانی و بزرگسالی ۴- تکمیل تحصیلات رسمی ۵- زناشویی ۶- زندگی خانوادگی (در مقام پدر یا مادر) و... که از این میان مراحل دوم، سوم و چهارم از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردارند.

همچنین اجتماعی شدن ممکن است به دو صورت رسمی Formal و غیر رسمی Informal (از طریق نهادهای رسمی و غیررسمی) صورت پذیرد. نهادهایی همچون مدرسه و دانشگاه مسئولیت اجتماعی کردن رسمی را بر عهده دارند. همچنین خانواده و رسانه‌های جمعی از نهادهای غیررسمی اجتماعی‌کننده محسوب می‌شوند. پیامدهای اجتماعی شدن را می‌توان از نظر فردی و جمعی مورد توجه قرار داد به لحاظ فردی، بیشترین برون داد این فرآیند شکل‌گیری شخصیت است. در طول فرآیند اجتماعی شدن از طریق یادگیری و درونی کردن ارزشها، هنجارها، الگوها و نگرشها، افراد قادر خواهند بود نیازهایشان را از طریق مرتفع سازند که به باورهای فرهنگی و اهداف جامعه لطمه نزنند.

به لحاظ جامعه‌شناختی، کارکرد مناسب جامعه و بقای آن مستلزم قابل‌پیش‌بینی بودن اعمال اعضای آن جامعه و همکاری بین آنهاست بنا به نظر جامعه‌شناسان، یکی از مهمترین دستاوردهای اجتماعی شدن، ایجاد نوعی هم‌آوایی در شیوه اندیشیدن، احساس کردن و عمل کردن است که به هماهنگی و همکاری بین فرد و جامعه و همچنین بقای جامعه می‌انجامد.

نقش تعاونیهای آموزشگاهی در بنای جامعه مدنی

با مرور نقطه نظرانی که در مباحث

نیل ارائه شد، به سادگی در می‌یابیم که اهداف اصلی جامعه مدنی، فرایند اجتماعی شدن و همچنین تعاونیها مشترک است: دستیابی به جامعه‌ای پایدار، براساس همکاری بین ارکان آن به طوری که نیازهای اعضای

جامعه به بهترین نحو برطرف شود.

با پذیرش جامعه مدنی به عنوان سپهری مطلوب، که جوامع مختلف خواستار آن هستند (البته تا ایجاد برخی تغییرات و تعدیلها با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی آن کشورها باید در پی یافتن بهترین راهکارها جهت نیل به آن باشیم.

همانگونه که در مباحث مربوط به جامعه مدنی دیدیم، جامعه مدنی ایجاد رابطه‌ای سالم بین دولت و فرد می‌باشد. از این رو نهادها و سازمان‌هایی که دارای اعضای آگاه و فعال هستند، می‌توانند این رابطه را به نحو مطلوب تنظیم کنند. این نهادها و سازمان‌ها بایستی براساس اصول دموکراتیک و حضور داوطلبانه اعضا تشکیل شده باشند.

واضح است که مهمترین عامل در این نهادها و سازمان‌ها، یا بهتر بگوییم نهادهای سازمان یافته، نیروی انسانی است. قطعاً، اگر دست‌اندرکاران و اعضای این نهادها طوری آموزش دیده باشند که با یک نهاد سازمان یافته، ساختار آن، کارکردها و اصولش آشنا باشند، این نوع نهادها می‌توانند به بهترین نحو نیازهای آنها را مرتفع سازند. همچنین، نهادی که توسط این اعضای اجتماعی شده، که آموخته‌اند به روشی پیش‌بینی شده رفتار کنند و به هنجارها و ارزش‌های اجتماعی آسیب نرسانند، قادر خواهد بود ارتباطی سالم را بین مردم و دولت برقرار کند و در نتیجه همکاری هدفمند و مطلوبی بین ارکان جامعه شکل خواهد گرفت.

جوانان در تعاونیهای آموزشگاهی، به عنوان سازمانی متعلق به خود، چیزهایی را یاد می‌گیرند و تمرین می‌کنند که ارتباط مستقیم با ایجاد سازمان‌ها و مؤسساتی دارد که برای بنا و حفظ یک جامعه مدنی ضروری هستند در این دوره آموزش عملی طولانی (اجتماعی شدن)، آنها یاد می‌گیرند که با ساختار نهادی سازمان یافته، قوانین و مقررات حاکم بر آن، چگونگی برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در آن آشنا شوند و همچنین از طریق مشارکت و درگیر شدن در انتخابات، نامزد شدن، رأی‌گیری، و انجام عملیات مالی، خرید سهام، مدیریت و اداره دموکراتیک آن، دموکراسی را تجربه کنند.

به یقین، فراهم کردن پس زمینه فرهنگی و اجتماعی اولین گام در بنای یک جامعه مدنی است. همانگونه که هاوول Vaclav Havel اظهار می‌دارد: بدون ایجاد انقلابی جهانی در سپهر خودآگاه بشر، هیچ چیز بهتر نخواهد شد... و مصیبتی که این جهان به سمت آن پیش می‌رود چه زیست محیطی باشد، چه اجتماعی، چه جمعیتی یا فروپاشی تمدن، اجتناب‌ناپذیر است البرلی Elberly نیز اعتقاد دارد که جامعه مدنی را صرفاً با مشارکت مردم نمی‌توان بوجود آورد، بلکه باید بر بستری فرهنگی، مشتمل بر ارزشها و باورهای مشترک، بنا نمود.

در نتیجه ما باید اساساً از طریق آموزش آن ارزش‌ها و هنجارهایی را برانگیزیم که پیش‌نیاز جامعه مدنی هستند در تعریف UNDP سازمانها در جامعه مدنی مشتمل بر کانونهای مذهبی، گروه‌های خویشاوندی، اتحادیه‌های تجاری، تعاونیها، سازمان‌های خدماتی، سازمان‌های جوانان و... هستند. با توجه به آنچه که در مباحث قبلی آورده شد. تعاونیها نیز به عنوان بنگاه‌هایی اجتماعی، از این قابلیت برخوردارند که از ایده‌آل‌ترین و مؤثرترین نهادها در بنای جامعه مدنی باشند، چون تعاونیها براساس ارزش‌هایی بنا شده‌اند که بسیار به ارزش‌های مورد نظر جامعه مدنی شبیه هستند: پذیرش مسؤلیت اجتماعی، دموکراسی، برابری، انصاف، انسجام، صداقت و توجه به دیگران، آنها با اعمال اصولی همچون عضویت آزاد و

داوطلبانه نظارت دموکراتیک اعضا، مشارکت اقتصادی اعضا، خودمختاری و استقلال، آموزش و اطلاعات تعاون بین تعاونیها و توجه به جامعه، ارزش‌های نهضت تعاون را پاس می‌دارند.

از این رو تعاونیها، جدای از کارکرد اقتصادی‌شان، به لحاظ برخورداری

از کارکردهای اجتماعی، از این قابلیت برخوردارند که نقشی آموزشی در راستای بنای جامعه مدنی ایفا کنند.

همانگونه که در تبیین فرایند اجتماعی شدن عنوان شد، مهم‌ترین دوره در این فرایند ۷ تا ۱۸ سالگی است و مهمترین نهادهای رسمی در اجتماعی شدن نهادهای آموزشی و تربیتی مثل مدرسه هستند. بنابراین روشن است که یک تعاونی به عنوان یک بنگاه اجتماعی در صورت وجود در یک مدرسه که نهادی مهم و تأثیرگذار در مهمترین دوران سنی برای اجتماعی شدن فرد است می‌تواند ابزاری مؤثر در آموزش افراد جهت بنا، حفظ و زندگی در یک جامعه مدنی باشد.

جوانان در تعاونیهای آموزشگاهی، به عنوان سازمانی متعلق به جوانان، چیزهایی را یاد می‌گیرند و تمرین می‌کنند که ارتباط مستقیم با ایجاد سازمان‌ها و مؤسساتی دارد که برای بنا و حفظ یک جامعه مدنی ضروری هستند در این دوره آموزش عملی طولانی (اجتماعی شدن)، آنها یاد می‌گیرند که با ساختار نهادی سازمان یافته، قوانین و مقررات حاکم بر آن، چگونگی برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری در آن آشنا شوند و همچنین از طریق مشارکت و درگیر شدن در انتخابات، نامزد شدن، رأی‌گیری، و انجام عملیات مالی، خرید سهام، مدیریت و اداره دموکراتیک آن، دموکراسی را تجربه کنند.

همه اینها در طول فرایند رسمی اجتماعی شدن، از طریق مکانیسم یادگیری



تعاونیها، جدای از کارکرد اقتصادی شان، به لحاظ برخورداری از کارکردهای اجتماعی، از این قابلیت برخوردارند که نقشی آموزشی در راستای بنای جامعه مدنی ایفا کنند.

و درونی کردن آموخته می‌شوند. گرفتن این‌گونه نقش‌ها توسط دانش‌آموزان، نقش‌هایی همچون عضو تعاونی یا عضو هیأت مدیره، رئیس هیأت مدیره، منشی و یا ناظر فرایند یادگیری را آسان می‌سازد. جالب اینکه این اتفاق در دوره مهمی از زندگی فرد (نوجوانی و جوانی) رخ می‌دهد.

در تعاونیهای آموزشی، دانش‌آموزان با آن ارزش‌ها، هنجارها، الگوها و نگرش‌هایی که مشابه ارزش‌ها و اصول حاکم بر یک جامعه مدنی هستند، آشنا می‌شوند. بنابراین، در طی این فرآیند، می‌توان بطور عملی روحیه یاری متقابل، همفکری، هماهنگی و تعاون را در ارائه خدمات اجتماعی و گروهی در بین دانش‌آموزان برانگیخت و رواج داد. همچنین از این طریق هنجارها و ارزش‌هایی همچون مسئولیت فردی، دموکراسی، برابری، انصاف، انسجام، صداقت، مسئولیت اجتماعی و توجه به دیگران که برپایه اصول تعاون از جمله عضویت داوطلبانه و آزادانه، کنترل دموکراتیک اعضا، مشارکت اقتصادی اعضا، خودمختاری و استقلال، آموزش و اطلاعات، تعاون بین تعاونیها و توجه به جامعه شکل گرفته‌اند، درونی می‌شوند.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تعاونیهای آموزشی، به عنوان نهادهای شکوفاکننده دموکراسی، در طی دوران مهم اجتماعی شدن (خصوصاً دوران نوجوانی و جوانی) به شکل یک نهاد سازمان‌یافته، از طریق یک دوره طولانی آموزش عملی،

یکی از مهمترین اقدار جامعه مدنی جوانان را با ساختار، سلسله مراتب، اصول و ارزشهای حاکم بر یک نهاد (به عنوان نوع آرمانی نهادهای لازم برای بنای یک جامعه مدنی) آشنا می‌کنند. این نهاد نمونه آرمانی نهادهایی خواهند بود که می‌توانند در یک جامعه مدنی، البته با تعبیری مطابق با ارزشهای فرهنگی، اجتماعی و مذهبی کشور، مطلوب‌ترین رابطه را بین مردم و دولت برقرار کنند. لذا با توجه به آنچه که گفته شد، ضروری است با درک کارکردهای ارزشمند و بی‌بدیل این‌گونه، از تعاونیها و اهمیت آنها در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور در این رابطه مطالعات کارشناسی انجام گیرد و با استفاده از تجربه‌های موفق داخل و خارج کشور، زمینه مساعد برای شکل‌گیری و رشد مطلوب آنها فراهم آید و از هیچ کوششی در حمایت از آنها فروگذار نشود. البته راه‌اندازی آنها باید با توجه به تمام خصوصیات یک تعاونی آموزشی آینده‌آل و با رعایت دقیق اساسنامه، انجام گیرد. امید آنکه این فرصت گرانبها، به غفلت، فدای سود اندک، ناچیز و بی‌ارزشی نشود که با ایجاد بوفه‌ها در مدارس به جیب برخی از افراد روانه می‌شود.

* دانشجوی دوره دکتری جامعه‌شناسی

منابع و مآخذ

منابع فارسی:

۱- آلن بیرو، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه بافر ساروخانی، تهران: انتشارات کیهان، ۱۳۷۰

۲- بروس کونن، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضلی، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۱

۳- هنری سندراس و ژرژ گوروویچ، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه بافر پرهام، تهران: انتشارات سپهر، ۱۳۵۵.

۴- جورج ریترز، نظریه‌های جامعه‌شناسی معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی، ۱۳۷۴.

۵- گسی روشه، کنش اجتماعی، ترجمه همایون‌نجاتی، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷.

۶- ژان استونزل، روانشناسی اجتماعی، ترجمه عباس کاردان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۲.

منابع انگلیسی:

1-Havel, Vaclav (President of the Czech Republic). 1997. A lecture before the Memberg of Parliment. Prague, 9 December 1997. Available from World Wide Web: <http://pes.eunet.cz/97/50/0050 ar 15.htm>

2-Lipschutz, Ronnie. 1992. Reconstructing World Politics: The Emergence of Global Civil Society, in Millennium, 21: 3.389-420; Rick Fawn and Jeremy Larkin (eds), International Society After the Cold War, London, Macmillan. Available from World Wide Web: <http://WWW.Leeds.ac.uk/polis/englishschool/bibliography.htm>

3-Skidmore, David. 2001. Civil Society, Social Capital and Economic Development. Available form World Wide Web: WWW.drake.edu

4-Van Till, Jean. Growing Civil Society: From Nonprofit Sector to ThirdSpace. Bloomington: Indiana University press 2000.

5- UNDP. 1993. UNDP and Civil Society, New York: UNDP, 1993.

6- "Report of the Special Workshop on ICA Co-operative Identity Statement From Theory to Practice". 1997. Jaipur, India, 17-21 Aug. 1997 (pp. 19